

PRÁVNÍ ZÁKLAD PRO INFORMAČNÍ SLUŽBY

Kateřina Krčálová Konečná
katerina.krcalova@gmail.com

Podmínky ukončení

- Docházka
 - přednášky jsou nepovinné, ale doporučené
- Písemný test: teoretické + praktické znalosti

Témata předmětu

- základ právní teorie
- legislativa pro knihovnicko-informační činnost (knihovní zákon, autorský zákon, ochrana osobních údajů, zákon o svobodném přístupu k informacím atd.)
- orientace v právních dokumentech
- vyhledávání právních informací

Podklady pro studium

- prezentace v IS
- doporučená literatura
- právní předpisy

Základy právní teorie

- Co je to právo?
 - v širším pojetí: celá oblast právního života zahrnující právní normy, právní vztahy, činnost právních institucí, právní vědomí adresátů práva, právní jednání apod.
 - v užším pojetí: souhrn právních norem jako obecných závazných pravidel chování, uznaných státem a státem vynutitelných (tzv. právo objektivní) a právní normou zaručená možnost chování právního subjektu (tzv. právo subjektivní)

Prameny práva

- Právní obyčej – dlouhotrvající a masové uskutečňování určitého modelu chování
- Individuální právní akty (precedenty) – vydává je správní nebo soudní orgán, řeší případ jinými prameny práva dosud neregulovaný, stávají se závaznými do budoucna pro další obdobné případy, typické pro anglosaskou právní kulturu
- Normativní smlouvy – typické pro mezinárodní právo
- Normativní právní akty – zákony, obecně závazné vyhlášky apod.

Právní norma

- Základní jednotka práva
- Státem vydávané nebo uznané a jím chráněné obecně závazné pravidlo chování, zakládá práva nebo právní povinnosti pro účastníky společenských vztahů, je státem vynutitelné
- Materiální znaky: normativnost (regulativnost), obecnost, státní donucení, právní závaznost
- Formální znaky: pravomoc a působnost tvůrce normy, publikování
- Určena k regulaci společenských vztahů
- Obsažena v právním předpise; jeden právní předpis může obsahovat více právních norem

Příklad právní normy

Zák. č. 257/2001 Sb., knihovní zákon

§ 17 Vyřazování knihovních dokumentů

- 1) Z knihovního fondu knihovny lze vyřazovat pouze
 - a) knihovní dokumenty, které neodpovídají zaměření knihovního fondu knihovny a jejím úkolům,
 - b) multiplikáty knihovních dokumentů,
 - c) knihovní dokumenty opotřebované, neúplné nebo poškozené tak, že přestaly být informačním pramenem.
- 2) Knihovní dokumenty z konzervačního fondu a z historického fondu lze vyřazovat pouze se souhlasem ministerstva.
- 3) Provozovatel knihovny je povinen nabídnout ke koupi knihovní dokumenty vyřazené podle
 - a) odstavce 1 písm. a) a b) provozovateli jiné knihovny téhož druhu, a pokud takový provozovatel odmítne, provozovateli knihovny, která je součástí školy,
 - b) odstavce 2 Národní knihovně.

Pokud nebyly tyto odkoupeny, provozovatel nabídne vyřazené knihovní dokumenty ke koupi jinému zájemci. Pokud nebyly ani takto odkoupeny, může je darovat nebo zlikvidovat.
- 4) Podle odstavců 1 až 3 se nepostupuje při vyřazování knihovních dokumentů chráněných podle zvláštního právního předpisu.
- 5) Při rušení knihovny je její provozovatel povinen postupovat podle odstavců 2 až 4.

Příklad právní normy

Zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

§ 577 odst. 1

(1) Dlužník je povinen bez zbytečného odkladu poté, co se doví o skutečnosti, jež činí plnění nemožným oznámit to věřiteli, jinak odpovídá za škodu, která vznikne věřiteli tím, že nebyl včas o nemožnosti vyrozuměn.

Příklad právní normy

Zák. č. 106/1999 Sb., zákon o svobodném přístupu k informacím

§ 1

Tento zákon zapracovává příslušné předpisy Evropské unie a upravuje pravidla pro poskytování informací a dále upravuje podmínky práva svobodného přístupu k těmto informacím.

Zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 3 odst. 3

Soukromé právo vyvěrá také z dalších obecně uznaných zásad spravedlnosti a práva.

- nejedná se o právní normy!

Normativní právní akty (NPA)

- Obsahují právní normy (nositel právních norem): zákon, vyhláška, nařízení atd.
- Od okamžiku „oficiální“ publikace se označují jako právní předpis; soubor publikovaných právních předpisů tvoří právní řád
- Nejvýznamnější dělení NPA je dle kritéria právní síly:
 - NPA vyšší právní síly (zákonné, primární): ústavní zákony, zákony, zákonná opatření Senátu
 - NPA nižší právní síly (podzákonné, sekundární): nařízení vlády, vyhlášky ministerstev, obecně závazné vyhlášky krajů a obcí

Právní předpisy (PP)

Struktura PP

- Preambule
- Zásady, na kterých právní předpis stojí
- Definice pojmů
- Části, hlavy, oddíly, paragrafy, odstavce, písmena
- Přechodná a závěrečná ustanovení: zrušovací (derogační) ustanovení, stanovení účinnosti

- Platnost PP: dnem vyhlášení ve Sbírce zákonů, právní předpis se stává součástí právního řádu
- Účinnost PP: 15. den po vyhlášení ve Sbírce zákonů nebo dnem stanoveným zákonodárcem, právní předpis se stává právně závazným
- Legisvakanční doba: doba mezi platností a účinností právního předpisu

- Derogační pravidla:
 - lex posterior derogat priori (pozdější zákon ruší předchozí)
 - lex specialis derogat generali (zvláštní zákon ruší obecný)
 - lex superior derogat inferiori (zákon vyšší právní síly ruší zákon nižší právní síly)
- Analogie v právu: řeší tzv. mezery v právu, kdy určitá skutečnost není výslovně právně řešena. Použije se proto jiná právní norma, která upravuje skutečnost co nejbližší, podobnou – analogickou. Při použití analogie je třeba velké omezitelnosti. V některých případech ji dokonce zákonodárce zakazuje nebo povoluje pouze odkazem na možnost jejího použití.

System práva

- **Právo veřejné a právo soukromé**

- právo veřejné: postavení účastníků právních vztahů je založeno na nadřazenosti a podřazenosti, tj. jeden z účastníků (orgán veřejné moci) rozhoduje o právech a povinnostech druhého účastníka

- právo soukromé: postavení účastníků právních vztahů je založeno na principu rovnosti v právních vztazích (např. obchodníci)

- **Právo hmotné a procesní**

- právo hmotné: souhrn právních norem, které stanoví práva a povinnosti účastníků právních vztahů (např. občanský zákoník)

- právo procesní: stanoví postupy, jimiž se účastníci právních vztahů mohou domoci svých práv, postupy při aplikaci práva, postupy týkající se organizace veřejné moci (např. občanský soudní řád, soudní řád správní)

- **Právo mezinárodní, právo vnitrostátní a právo Evropské unie**

- právo mezinárodní: zahrnuje právní normy upravující vztahy mezi subjekty mezinárodního práva (státy, mezinárodní organizace); hlavním pramenem mez. práva jsou mezinárodní smlouvy

- právo vnitrostátní: právní normy a právní předpisy jednotlivých států

- právo Evropské unie: primární právo EU – právo vyplývající ze zakladatelských smluv a sekundární právo EU – závazná nařízení (např. GDPR, nařízení o pravidlech dovozu), směrnice zavazující čl. státy k dosažení stanoveného cíle v konkrétní oblasti (např. obchod, právo a ochrana spotřebitelů), individuálně závazná rozhodnutí, nezávazná doporučení a stanoviska

- **Vztah českého práva, mezinárodního práva a práva Evropské unie**
 - mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána, jsou součástí českého právního řádu a mají přednost před českým vnitrostátním právem (dle Ústavy ČR čl. 10)
 - právo Evropské unie je pro členské státy závazné a je také nadřazeno vnitrostátnímu právu
 - nařízení Evropské unie se automaticky stávají součástí českého právního řádu; směrnice musí být také začleněny do českého právního řádu, nicméně se tak může stát úpravou stávajících zákonů nebo přijetím nových zákonů; směrnice nemusí stanovit přesné zákonné povinnosti, ale pouze rámec, ve kterém se právní úprava musí pohybovat

Právní odvětví

- Vyšší jednotka práva
- Dělení práva dle předmětu zájmu
- Veřejnoprávní odvětví: trestní právo, správní právo (knihovní zákon), finanční právo, ústavní právo
- Soukromoprávní odvětví: občanské právo, obchodní právo, rodinné právo
- Některá právní odvětví mají veřejnoprávní i soukromoprávní prvky, např. pracovní právo
- V rámci odvětví zpravidla funguje mimo další právní předpisy jeden nebo dva hlavní (občanský zákoník, trestní zákoník, správní řád, ústava)

Interpretace (výklad) práva

Jak porozumět právu?

- Texty právních předpisů se zdají být těžkopádné a nesrozumitelné.
- Lepšímu porozumění mohou pomoci tzv. komentáře k zákonům (především vydavatelství C.H. Beck a Wolters Kluwer), jejichž autoři jsou přední odborníci na danou problematiku nebo přímo autoři zákonů. Komentáře ale neposkytují právně závazný a stoprocentní výklad práva.
- Problematické mohou být změny v textech právních předpisů, tzv. novelizace. Novelizací se zruší nebo změní část právního předpisu, případně se do něj vloží nová ustanovení. Novela vychází odděleně od právního předpisu. Nedojde zpravidla k oficiálnímu vydání celého změněného textu předpisu.
- Rozsáhlá změna textu právního předpisu se označuje jako rekodifikace (např. rekodifikace občanského zákoníku).

Subjekty vykládající právo

Orgány veřejné moci (autoritativní výklad práva)

- orgán veřejné moci, který právní předpis vydal: tzv. autentický výklad; výklad může být součástí předpisu (např. definice pojmů), v tomto případě je právně závazný. Jiná forma aut. výkladu právně závazná není (např. interpretace vyhlášky ve sdělovacích prostředcích)
- orgán aplikující právo: výklad pro konkrétní případ, je individuálně právně závazný (např. pro účastníky sporu), výklad soudu, správního orgánu
- vyšší soudy: judikatura, má z hlediska výkladu práva a závaznosti největší význam, ovlivňuje nejen výklad práva v konkrétním případě, ale také do budoucna, především judikatura Nejvyššího soudu a Ústavního soudu
- orgán veřejné správy: tzv. výklad oficiální (služebně závazný, interní); vydává jej nadřízený subjekt pro své podřízené, nezavazuje externí osoby

Ostatní subjekty (právně nezávazný výklad)

- vědecký výklad: výklad ve vědeckých publikacích, statích, odborných časopisech, komentářích; provádějí ho zpravidla vědci a odborníci na danou oblast
- výklad právní praxe: profesní odborníci, např. advokáti, není právně závazný
- výklad laický: názory laiků na právní předpisy

Interní normativní akty (INA)

- Nepovažují se za pramen práva.
- Označují se také jako akty řízení a napomáhají organizaci, řízení a správě různých institucí (také knihoven).
- Účelem je organizovat chod instituce, stanovit pravidla činností (např. požární směrnice, pokyny pro práci s technikou, pravidla pro akviziční politiku, knihovní řády firemních nebo institucionálních knihoven).
- Jedná se o pokyny, instrukce, směrnice, organizační řády, ale také zakladatelské smlouvy, zřizovací listiny.
- Nemají výslovně stanovenou formu a k jejich vydání není potřeba výslovné zákonné zmocnění.

Porušení práva

- Rozpor lidského jednání s právní normou, tzv. protiprávní jednání (delikt). Výsledkem je porušení právní povinnosti.
- Veřejnoprávní delikt: vztah mezi orgánem státní moci a delikventem; trestný čin, správní delikt; porušení norem veřejného práva
- Soukromoprávní delikt: vztah mezi delikventem a poškozeným, kterému vznikla újma na jeho právem chráněných zájmech, mohou být rozmanité (způsobení škody, újmy na cti, poškození dobré pověsti, nekalá soutěž); porušení norem soukromého práva
- Disciplinární (kázeňský) delikt: má prvky veřejnoprávního i soukromoprávního deliktu; jedná se o porušení pracovní nebo služební kázně, studijní kázně, porušení povinností, porušení interních předpisů

Delikty

- **Trestný čin (TČ)**

- společensky nebezpečné jednání, které je výslovně zakázáno trestním zákonem (není trestného činu bez zákona)

- přečin: všechny nedbalostní TČ a úmyslné TČ s horní hranicí trestní sazby do 5 let

- zločin: úmyslné TČ s horní hranicí trestní sazby nad 5 let

- zvlášť závažný zločin: TČ s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let

- **Správní delikt (SD)**

- jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti, nedosahuje takové společenské nebezpečnosti jako TČ, jeho znaky jsou vymezeny v zákoně

- přestupky: základní druh SD, např. rušení nočního klidu, úmyslné poškození turistické značky

- disciplinární delikty vybraných profesí